

نقش امر به معروف و نهی از منکر در رسیدن به حیات طیبه

چکیده

امر به معروف و نهی از منکر یک فریضه عملی است و ایمان واقعی داشتن درگرو عمل به این فریضه الهی است. انجام این فریضه ضامن گسترش ایمان و اصلاح جامعه بشری است. بنابراین در شکل‌دهی شخصیت فردی و اجتماعی انسان در ساختن یک جامعه پویا و مترقی که خواستگاه اساسی حیات طیبه است نقش اساسی دارد. حیات طیبه نمودی از یک وضعیت مطلوبی از زندگی است که در یک بستر عاقلانه که ناظر به مصالح دنیوی و اخروی انسان هست در صورت اجرای مطلوب در زندگی فردی و اجتماعی تحقق می‌یابد.

در این تحقیق: با تأکید به آیات و روایات بر اهمیت و ضرورت امر به معروف و نهی از منکر پرداخته شده و نقش امر به معروف و نهی از منکر در رسیدن به حیات طیبه بررسی شده است، و روش‌هایی در پیاده‌سازی حیات طیبه در جامعه شناسایی و نقش امر به معروف در رسیدن به حیات طیبه ارائه شده است.

روش در این تحقیق توضیحی و تحلیلی و گردآوری اطلاعات بر اساس اسناد و مدارک و متوزن دینی است.

نتایج حاصل از این تحقیق این‌که: امر به معروف و نهی از منکر یک امر اجتماعی به عنوان یک وظیفه فردی و اجتماعی است، که انسان را از کارهای ناشایست باز می‌دارد و با تأمل در آیات و روایات در می‌یابیم که تحقق جامعه آرمانی(حیات طیبه) در گرو اجرای فریضه «امر به معروف» است.

واژگان کلیدی: امر به معروف، نهی از منکر، حیات، حیات طیبه، عمل صالح

سیده خیر النساء هاشمیان

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۴
معنای لغوی و اصطلاحی امر به معروف و نهی از منکر	۴
معنای «امر به معروف» و «نهی از منکر»	۵
جایگاه و اهمیت امر به معروف و نهی از منکر	۶
امر به معروف و نهی از منکر در قرآن	۸
امر به معروف و نهی از منکر در روایات	۱۱
اقسام حیات در قرآن	۱۳
معنای لغوی و اصطلاحی طیب	۱۵
تعریف حیات طیب	۱۶
شرایط و تحقق حیات طیب در دنیا	۱۷
مؤلفه‌های بسترساز تحقق حیات طیب	۱۸
۱. اجابت دعوت خدا و رسول	۱۸
۲. ایمان و عمل صالح	۱۹
۱. مومنان محلی به حیات طیب	۲۰
۲. احیا کنندگان امر به معروف و نهی از منکر	۲۱
۳. استجابت کنندگان دعوت حیات بخش	۲۲
آثار اجرای فریضه امر به معروف و نهی از منکر	۲۲
آثار فردی امر به معروف و نهی از منکر	۲۲
۱. قابلیت امر به معروف و نهی از منکر در رسیدن به مقام خلیفه‌الله‌ی	۲۳
۲. تقرب به سوی خداوند و عزت و سربلندی	۲۳

۲۳	۳. متخلق شدن به اخلاق الهی
۲۴	۴. شرکت در همه ثوابها
۲۴	۵. نجات از عذاب دنیوی
۲۵	۶. اجر و پاداش عظیم
۲۵	آثار اجتماعی امر به معروف و نهی از منکر
۲۵	۱. فلاح و رستگاری
۲۶	۲. اقامه همه فرایض دینی
۲۶	۳. دستیابی به امنیت فکری، اخلاقی، فرهنگی و اجتماعی
۲۷	۴. اصلاح امور اقتصادی و فراهم شدن زمینه کسب و کار
۲۷	۵. پیشرفت، عمران و آبادانی
۲۸	۶. سامان یافتن همه امور و شئون زندگی
۲۸	۷. فراهم شدن زمینه تحقق اهداف انقلاب اسلامی
۳۰	نتیجه‌گیری
۳۲	پیشنهادات
۳۳	منابع و مأخذ

مقدمه

امر به معروف و نهی از منکر به عنوان یک امر اجتماعی، وقتی به عنوان یک فرضیه تلقی شد، هم به صورت انگیزه فردی در می‌آید و هم آثار اجتماعی دارد. در اسلام همه‌چیز مقدمه خودسازی انسان است. نظام اسلام مردم را به سمت حیات طبیه حرکت می‌دهد. حیات طبیه، حیاتی جدید و برتر از حیات معمولی است، که منشأ آثار ارزشمندی برای انسان مومن است، که ظهورش از ایمان و عمل صالح است. اگر بشر تحت تربیت الهی قرار بگیرد حیات طبیه در نفس او به وجود خواهد آمد و محیط را هم طیب و طاهر خواهد کرد. حیات پاک مطرح شده در قرآن حیاتی جدید است که سنتی با حیات طبیعی حیوانی ندارد. حیات معنوی و طیب مختص آخرت نیست، بلکه با تحقق شرایط در همین عالم حاصل می‌شود.

معنای لغوی و اصطلاحی امر به معروف و نهی از منکر

«امر» دارای دو معنا است:

۱. به معنای کار و چیزی ، در این معنا، به صورت «امور» جمع بسته می‌شود و فعل و صفت از آن مشتق نمی‌گردد.^۱
 - ۲.به معنای دستور و فرمان ، برانگیختن به چیزی ، اگر به این معنا باشد، جمع آن «اوامر» است . و فعل(مانند: أمر يأمر...) و صفت(مانند آمر و مأمور ...) از آن مشتق می‌گردد.^۲
- «نهی»^۳ به معنی «بازداشت و منع کردن از چیزی» می‌باشد. «تناهی» از باب تفاعل، به معنای نهی کردن یکدیگر است.

^۱ شیخ حسین نوری همدانی ،الامر بالمعروف و النهي عن المنكر، مؤسسه المهدى الموعود(عج) للتحقيق و النشر، ۱۴۱۶ق

^۲ ابراهیم خرمی مشکانی، امر به معروف و نهی از منکر، انتشارات مرسل، چاپ سوم، ۱۳۵۸ش، ص ۱۴

^۳ النهي: مصور عندالنجاه: طلب ترك الفعل القائل لمن دونه لافعل و اداته و لا و تسمى الناهيه(محمد بندر ریگی، فرهنگ جدید(عربی-فارسی) ترجمه المنجد للطلاب، تهران، انتشارات اسلامی، ۱۳۵۸ش، ص ۶۱۶).

«معروف» در لغت به معنی «شناخته شده» از ماده «عرف» است. «منکر» در لغت به معنی «ناشناس شده» از ماده «انکار» است. بهاین ترتیب کارهای نیک، اموری شناخته شده و کارهای زشت و ناپسند، اموری ناشناس معرفی شده‌اند. زیرا فطرت پاک انسانی با دسته اول آشنا و با [گروه] دوم ناآشناست^۱ در مفردات راغب آمده است: «معروف» به عملی گفته می‌شود که از راه عقل یا شرع نیکویی‌اش شناخته شده باشد. «منکر» به کارها یا عملی گفته می‌شود که به‌واسطه عقل یا شرع نیکویی‌اش انکار شده است.^۲

در قاموس قرآن آمده است: «معروف» کار یا گفتاری است (عمل یا قول) که شریعت آن را تصدیق کند و مطابق عقل و فطرت سالم باشد. «منکر» نقطه مقابل معروف است، هر کاری که شرع آن را زشت و ناپسند بداند و مطابق با عقل و فطرت سالم نباشد.^۳

معنای «امر به معروف» و «نهی از منکر»

شهید ثانی(ره)، در توضیح مفهوم «امر به معروف» و «نهی از منکر» گفته است:

«الامر بالمعروف ، هو المحل على الطاعة قوله أو فعلًا و النهي عن المنكر ، هو المぬ من فعل المعاشي قوله أو فعلًا»^۴ «امر به معروف ودار کردن دیگران به پیروی از اوامر پروردگار

^۱ ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، تهران، دار المکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱ش، ج ۳ ص ۳۷؛
ابراهیم خرمی مشکانی، همان

^۲ حسین بن محمد راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، تحقيق صفوان عدنان داؤودی، بیروت دمشق، دار القلم الدار الشامیه، ۱۴۱۲ق، ص ۵۶۰.

^۳ علی اکبر قرشی، قاموس قرآن، چاپ ششم، تهران، دار المکتب الاسلامیه، فرهنگ و ارشاد، ۱۳۷۱، ج ۷ ص ۱۱۱

^۴ زین الدین بن علی عاملی(شهید ثانی)، الروضه البهئیه فی الشرح الدمشقیه، چاپ اول، قم، ۱۱۰هـ، ج ۲، ص ۴۰۲.

امر به معروف و نهی از منکر عنایت زیادی دارد، یکی از اموری که قرآن بر آن تأکید ورزیده «امربه معروف و نهی از منکر» است و باید گفت که حیات دین به حیات این دو واجب بستگی دارد.

امربه معروف و نهی از منکر به عنوان یک امر اجتماعی، وقتی به عنوان یک وظیفه تلقی شد، هم به صورت انگیزه فردی درمی‌آید و هم آثار فردی و اجتماعی دارد. فرد خود در صدد کنترل اعمال خویش برمی‌آید. علاوه بر این تخلف دیگری را مشاهده نمود، در خود احساس مسئولیت می‌کند و میل دارد مตلاف را از انجام عمل ناپسند بازدارد. همین احساس مشترک هم فرد را از ارتکاب کارهای ناشایست بازمی‌دارد و هم جمع را از دست زدن به اعمال ناروا منع می‌کند. با تأمل در آیات و روایات درمی‌باییم که تحقق جامعه آرمانی، مدینه فاضله، اصلاح شرایط اجتماعی و در نهایت حیات طیبه انسانی در گرو اجرای فرضه «امربه معروف و نهی از منکر» است.

پیشنهادات

۱. پیشنهاد می‌شود که در سطح دانشگاهی اساتید معظم با ارائه موضوعات قابل پژوهش حول این محور، در شناساندن و معرفی این نحو از حیات عنايت بیشتری داشته باشند.
۲. همچنین پیشنهاد می‌شود، نظام تعلیم و تربیت آموزشی در دوره‌های مختلف آموزشی از دبستان تا متوسطه به تبیین و ترویج حیات طیبه مبادرت نمایند تا زمینه تحقیق حیات طیبه اجتماعی و جهانی فراهم شود.
۳. به پژوهشگران هم پیشنهاد می‌شود که در زمینه نقش امر به معروف در تحقق سبک زندگی تحقیق نمایند.

منابع و مأخذ

قرآن

نهج البلاغه

١. ابراهیم خرمی مشکافی، امر به معروف و نهی از منکر، انتشارات مرسل، چاپ سوم
٢. ابو القاسم پایینده، نهج الفصاحه، تهران، سازمان انتشارات جاویدان، ۱۳۲۴ش.
٣. ابوالحسن احمد بن فارس بن زکریا، معجم المقاييس الغه، محقق هارون عبد الاسلام، قم، مکتب الاعلام الاسلامیه، ۱۴۰۴.
٤. اسماعیل بن حماد جوهری، لصحاب، چاپ اول، بیروت، دار العلم الملایین، ۱۳۷۶.
٥. بغوي حسين بن مسعود، معالم التنزيل في تفسير القرآن، تحقيق: عبدالرزاق المهد، ج ۱.
٦. ترجمه تفسیر المیزان ، سید محمد حسین طباطبائی
٧. جمال الدین محمد خوانساری، شرح غرر الحكم و درر الكلم، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۶۶ش، ج ۱.
٨. جمعی از نویسندها زیر نظر شیخ اسماعیل معزی ملایری «ره» (به دستور حضرت آیت الله العظمی بروجردی، آقا حسین طباطبائی)، جامع الاحادیث شیعه (منابع فقه شیعه).
٩. حسن بن شعبه حرانی، تحف العقول، تصحیح و تعلیق علی اکبر غفاری، چاپ ۲، قم، جامعه مدرسین، ۱۴۰۴ق.
١٠. حسن مصطفوی، التحقیق فی کلمات قرآن کریم، چاپ سوم، بیروت، ۱۴۳۰ق.
١١. حسين بن محمد راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، تحقیق صفوان عدنان داودی، بیروت دمشق، دار القلم الدار الشامیه، ۱۴۱۲ق.
١٢. راه نجات امر به معروف و نهی از منکر، جمعی از نویسندها، نمایندگی ولی فقیه در سپاه، قم، انتشارات پژوهشگاه امام صادق، ۱۳۹۵ق.

١٣. زین الدین بن علی عاملی(شهید ثانی)، الروضه البهئه فی الشرح الدمشقیه، قم، ١٤١٠ق.
١٤. سید جعفرسجادی، فرهنگ نامه عمومی، ٣ جلد، چاپ سوم، تهران، دانشگاه تهران، ١٣٧٩.
١٥. سید روح الله موسوی خمینی، تحریرالوسیله، قم، دارالعلم، بیتا.
١٦. سید شریف علی بن محمد جرجانی، التعريفات، چاپ چهارم، تهران، ناصر خسرو، ١٣٧١.
١٧. شیخ حسین نوری همدانی ، الامر بالمعروف و النهى عن المنكر، ، مؤسسه المهدی الموعود(عج) للتحقيق و النشر، ١٤١٦ ق.
١٨. عبدالله جوادی آملی، تسنیم، چاپ ٣، قم، اسراء، ١٣٨٨ .
١٩. علی اکبر قرشی، قاموس قرآن، چ ٦، تهران، دارالمکتب الاسلامیه، فرهنگ و ارشاد ١٣٧١
٢٠. علی اکبردهخدا، لغت نامه دهخدا، چاپ دوم، تهران، دانشگاه تهران، ١٣٧٧ .
٢١. فضل بن حسن طبرسی ، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، تصحیح هاشم رسولی چاپ سوم، تهران، ناصر خسرو، ١٣٧٢ش.
٢٢. محسن قرائتی، ده درس پیرامون امر به معروف و نهی از منکر، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ١٣٩١ .
٢٣. محمد اسحاق محمودی، پژوهشی در امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه قرآن و روایات، امیر کبیر، چاپ سوم، ١٣٨٤ .
٢٤. محمد باقر مجلسی، بحار الانوار، بیروت، موسسه الوفاء، ١٤٠٤ ق .
٢٥. محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ١٣٦٥ ش.
٢٦. محمد جعفر امامی، لغات در تفسیر نمونه، چاپ اول، قم، امام علی بن ابطالب، ١٣٨٧ .
٢٧. محمد حسن حر عاملی، وسائل الشیعه، تهران، منشورات مکتبه الاسلامیه، ١٣٨٧ ق
٢٨. محمد حسین طباطبائی، ترجمه و شرح نهایه الحکمه، مترجم علی شیروانی، چاپ اول، قم، دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم، ١٣٧٢ .

- .۲۹. محمد سروش، سید محمد مقدس، امر به معروف و نهی از منکر، قم، زمزم هدایت ۱۳۸۳.
- .۳۰. محمد شوکانی، فتح الغدیر، چاپ اول، دمشق، دار بن کثیر، ۱۴۱۴ق.
- .۳۱. مرتضی مطهری، مجموعه آثار، تهران، انتشارات صدراء، ۱۳۶۸.
- .۳۲. ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، تهران، دار المکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱ش.
- .۳۳. النهی: مصور عندالنجاله: طلب ترك الفعل القائل لمن دونه لاتفعل و اداته و لا و تسمی الناهیه) محمد بندر ریگی، فرهنگ جدید(عربی-فارسی) ترجمه المنجد الطلاق، تهران، انتشارات اسلامی، ۱۳۵۸ش).

سایت

۱. سایت اسلام پدیا، امر به معروف و نهی از منکر، باب حقوق و احکام، شهریور ۱۳۹۱.
۲. سایت اندیشه قم